

ARVOSTELLUT KIRJAT

63 Markku Hokkanen ja Kalle Kananoja (toim.): *Kiistelty tiet terveyteen. Parantamisen monimuotoisuus globaalihistoriassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2017. ● **Timo Kallinen**

64 Risto Volanen: *Suomen synty ja kuohuva Eurooppa*. Otava 2017. ● **Aki Alanko**

66 Heikki Nevanlinna: *Suomalainen polaariretkikunta Lapissa 1882–1884*. Suomen Tiedeseura 2017. ● **Markus Hotakainen**

68 Johan Norberg: *Progress: Ten Reasons to Look Forward to the Future*. Oneworld 2016. ● **Osmo Tammisalo**

72 Hannah Arendt: *Eichmann Jerusalemissa. Raportti pahuuden arkipäiväisyydestä*. Suomentaneet Jouni Tilli ja Antero Holmila, esipuhe Tuija Parvikko. Docendo 2016. ● **Leena Eräsaari**

74 Klaus Brax: *Unhoon jääneiden huuto: Kolme tutkielmaa postmodernista historiallisesta romaanista*. Avain 2017. ● **Leena Eilittä**

77 Tea Karvinen: *Kansallisuistot, Maamme luonnon helmet*. Docendo 2017. ● **Mattias Tolvanen**

Lääkintäkulttuurien globaalista monimuotoisuudesta ja sekoittumisesta

Markku Hokkanen ja Kalle Kananoja (toim.): *Kiistelty tiet terveyteen. Parantamisen monimuotoisuus globaalihistoriassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2017.

Kiistelty tiet terveyteen on artikkelikokoelma, joka tarkastelee terveyden ja parantamisen historiaa kulttuurisesta näkökulmasta. Se keskittyy erityisesti lääkärikulttuurien moniarvoisuuteen ja lääkäintä järjestelmien väliseen kilpailuun, mutta myös niiden keskinäiseen ajatusten ja menetelmien vaihtoon. Kirjan ovat toimittaneet historiantutkijat Markku Hokkanen ja Kalle Kananoja. Kirjoittajista kaikkiaan viisi on taustaltaan historiantutkijoita, mutta mukana on myös kaksi antropologia sekä perinteentutkija ja uskontotieteilijä. Artikkelit kuljettavat lukijaa mantereelta toiselle – matka alkaa Suomesta, josta jatketaan Aasiaan, Afrikkaan ja Amerikkaan. Aikajänne ulottuu antiikista omaan aikaamme. Tekstit ovat pääosin hyvin kirjoitettuja ja herättävät lukijan mielenkiinnon vaikka täsmällisempi aihe, paikka tai ajanjakso eivät olisikaan ennestään tuttuja.

Teoksen keskeinen väittäjä on, että tätä nykyä globaalissa pohjoisessa vallitseva tilanne, jossa yksi lääkinnällinen järjestelmä

on saavuttanut hegemonisen aseman, on maailmanhistoriallisesta perspektiivistä katsottuna kuriositeetti. Näin ollen parantamisen ja terveyden historia on paljon muutakin kuin lääketieteen historiaa. Se on ennen muuta lääkinnällisen monimuotoisuuden historiaa. Länsimainen biolääketiede on sangan myöhäinen tulokas suuressa osassa maailmaa, ja länsimaissaakin se eli pitkän aikaa rinnakkain muunlaisten järjestelmien kanssa. Yksi merkittävä syy sen myöhäiselle leviämislle on se, ettei se aluksi erottunut muista järjestelmistä edukseen tehokkuutensa puolesta. Kaikkein kriittisimpien arvioiden mukaan länsimaaisesta lääketieteestä alkoi olla enemmän hyötyä kuin haittaa vasta 1800-luvun loppupuoliskolla. Erityisissä vaikeuksissa se oli oman synnyinalueensa ulkopuolella. Tästä käy esimerkkinä Hokkasen toteamus, jonka mukaan 1800-luvun alussa Afrikassa oleskelevilla eurooppalaisilla ei yksinkertaisesti ollut varaa ylenkatsoa paikallista parantamiskulttuuria, koska heidän oma sairastavuutensa ja kuolleisuutensa ”etenkin trooppisilla vyöhykeillä oli hyvin suurta, ja ’länsimainen’ lääketiede ja lääkäintäyttö tuloksiltaan ja voimavaroiltaan hyvin vaatimatonta” (s. 229). Kirja onnistuu myös osoittamaan sen, kuinka länsimaaisen lääketieteen myöhempi menestys ja nousu halitsevaan asemaan olivat osaltaan seurausta globaalista vuorovaikutuksesta. Juuri 1800-luvulla heräsi laaja kiinnostus ulkoeurooppalaisia lääkkeitä kohtaan.

Kirja lähestyy lääkinnällistä pluralismia ensisijaisesti vallankäytön ja konfliktien näkökulmasta, mihin pääotsikon ”kiistelykin” jo viittaa. Toimittajien mukaan lähtökohtana on ollut tarkastella eri lääkäintä järjestelmien välistä kilpailua ja erityisesti sitä, ”mihin parantamismuotojen suosio tai epäsuosio ja yleisyys perustuvat” (s. 7). Itselleni jäi kuitenkin päällimmäisenä mieleen vallan ja vastarinnan tematiikka eikä niinkään kilpailu. Useimpien artikkeleiden

keskiössä vaikuttaisi nimittäin olevan tilanne, jossa jokin länsimaiden ulkopuolinen, perinteinen tai vaihtoehtoinen lääkintäjärjestelmä kamppailee tunnustuksesta tai olemassaolostaan jonkinlaisen modernistisen projektin kourissa. Kyseiset tilanteet voivat liittyä yhtälailla ulkopäin tulevaan kolonisaatioon kuin nationalistisiin reformeihin. Näkökulman valintaa voidaan joka tapauksessa pitää onnistuneena, koska se osoittaa hyvin sen, ettei erilaisten lääkintäjärjestelmien historiallisissa nousuissa ja laskuissa ole kyse ainoastaan niiden tehokkuudesta tai ”kehittyneisyydestä”, vaan taustalla vaikuttavat aina monisyiset sosiaaliset ja poliittiset tekijät. Täten länsimaisen biolääketieteen menestyskin on ollut kiinteässä yhteydessä euroamerikkalaiseen poliittis-talodelliseen ylivaltaan.

Politiikkaan ja valtaan keskittyminen tuo mukanaan myös rajoitteita. Kriittinen huomioni kiinnittyi kirjan tapaan käsitellä lääkintäkulttuurien hybridisaatiota. Hybridisaation, kreolisaation ja synkretismin käsitteiden käyttöä on monesti moitittu siitä, että kyseiset termit eivät sellaisenaan ilmaise juuri muuta kuin sen, että kulttuurit ovat sekoittuneet, mikä puolestaan ei ole kummoinenkaan havainto. Tämän lisäksi olisi aina ehdottoman tärkeää tarkastella sitä kulttuurista logiikkaa, jonka puitteissa sekoittuminen tapahtuu ja joka siis määrittää kulttuurin uusien ja vanhojen elementtien välisiä suhteita (ks. esim. Robbins 2011). Niin ikään olisi tarpeen miettiä syvällisemmin sitä, miksi jonkin kulttuurin kohdalla yhdenlaisten uusien elementtien omaksumisen onnistuu helposti ja toisenlaisten ei (ks. esim. Engelke 2005). Tämän tyyppisten kysymysten kohdalla kirjassa palataan useimmiten historiallisten tilanteiden poliittiseen dynamiikkaan tai parantamistapojen tuloksellisuuteen mutta harvemmin itse kulttuuriin. Olisi kuitenkin väärin sanoa, että kirja laiminlyö kokonaan lääkintäkulttuurien omat logiikat –

esimerkiksi Jaakko Takkisen analyysi tiibetiläisen lääketieteen sekularisaatiosta sekä Maarit Forden keskustelu karibialaisen ja eurooppalaisen subjektikäsitteen eroista ovat tässä suhteessa hyvin kiinnostavia – tämän tapaista pohdiskelua olisin mieluusti nähnyt enemmän.

Teoksen arvo tutkijoiden läheteoksena sekä oppikirjana on ilmeinen. Jälkimmäisessä tapauksessa näkisin sen soveltuvan erityisesti historian, antropologian, uskontotieteen, perinteentutkimuksen ja terveystieteiden opetukseen. Kirja antaa taatusti paljon myös laajemmalle suomenkieliselle lukijakunnalle. Paitsi että kirjan kaksi ensimmäistä artikkelia käsittelevät parantamisen historiaa Suomessa pluralistisesta näkökulmasta, niin kirjassa myös valoteetaan monien omasta arjestamme tuttujen lääkkeiden ja parannustekniikoiden kaukaisia juuria. Esimerkiksi teoksen viimeinen artikkeli päättyy lyhyeen kuvukseen siitä, kuinka suosittu flunssalääkkeen *Echinaforcen* vaikuttava ainesosa päätyi lakota-intiaanien tietäjiltä suuren eurooppalaisen luontaistuotevalmistajan haltuun.

Kirjallisuus

Engelke, Matthew 2005. Sticky subjects, sticky objects: The substance of African Christian healing. Teoksessa Miller, Daniel (toim.) *Materiality*. Durham: Duke University Press.

Robbins, Joel 2011. Crypto-Religion and the Study of Cultural Mixtures: Anthropology, Value, and the Nature of Syncretism. *Journal of the American Academy of Religion* 79 (2): 408–424.

TIMO KALLINEN

Kirjoittaja on valtiotieteiden tohtori, joka työskentelee yliopistonlehtorina Helsingin yliopiston sosiaali- ja kulttuuriantropologian oppiaineessa.